

Medale Politechniki Gdańskiej

Część 1.

Historia medalierstwa na ziemiach polskich sięga XVI wieku, kiedy sztuka ta przybyła do nas z Włoch. Według „Sztuki medalierskiej w Polsce” Adama Więcka za pierwszy medal uważa się krążek wybity w 1508 roku na pamiątkę pobytu Władysława II Jagiellończyka w Nysie.

Pierwsze medale upamiętniały ważne wydarzenia w kraju i w rodzinie królewskiej. Później związane były również z dworami możnowładców, regionami, miastami czy instytucjami. Ważną rolę w okresie zaborów pełniły medale patriotyczne.

Obecnie najczęściej spotykane są medale pamiątkowe, których zadaniem jest upamiętnienie ważnych wydarzeń, rocznic, czy osób, ale również medale nagrodowe, dla zasłużonej osoby lub za zwycięstwo np. w rywalizacji sportowej.

Podobnie jak moneta, medal posiada stronę główną – awers oraz stronę uzupełniającą – rewers. Dla monet awers stanowi strona z godłem państwowym. Natomiast w medalach jest nim strona zawierająca temat medalu, bogatsza w informacje. Spotykane są medale, w których trudno wyróżnić stronę główną oraz takie, które posiadają tylko jedną stronę.

W ponad stuletniej historii politechniki w Gdańsku wybitych zostało wiele medali. Autorowi udało dotrzeć do 28 z nich, z czego dwa były wybite przed 1939 rokiem, sześć zostało wybitych przez władze uczelni, trzy związane są z Fakultetem Wojskowym oraz Studium Wojskowym PG. Pozostałe medale zostały przygotowane na zamówienie wydziałów lub z poszczególnymi wydziałami są związane: Wydział Architektury – jeden, Wydział Oceanotechniki i Okrętownictwa – osiem, Wydział Elektrotechniki i Automatyki – cztery, Wydział Mechaniczny – trzy, Wydział Elektroniki, Telekomunikacji i Informatyki – jeden. Dodatkowo uwzględniono trzy medale wyemitowane przez Studencką Spółdzielnię Pracy „Techno-Service”.

Autor dziękuje osobom, które pomogły w zebraniu informacji, szczególnie panom Miłoszowi Frąckowiakowi z Wydziału Oceanotechniki i Okrętownictwa, Andrzejowi Wróblewskiemu z Wydziału Mechanicznego i Markowi Moszyńskiemu z Wydziału Elektroniki, Telekomu-

nikacji i Informatyki. Dziękuję również pani Barbarze Ząbczyk-Chmielewskiej z Pracowni Historii PG za zachęcenie do przygotowania tego artykułu.

Pierwszy medal został wybity z okazji inauguracji uczelni w 1904 roku, a jego autorem był żyjący w latach 1872 – 1921 niemiecki rzeźbiarz Walter Schmarje (rys. 1).

Rys. 1. Medal wybity z okazji inauguracji Technische Hochschule in Danzig (ze zb. autora)

Na awersie medalu, wśród secesyjnych ornamentów, umieszczony jest napis „ZUR WEIHE DER TECHNISCHEN HOCHSCHULE IN DANZIG”. Po bokach data „OCT. 1904” (październik 1904).

Na rewersie znajduje się siedząca postać, lewą ręką podpira głowę, w prawej trzyma cyrkiel. Postać ta kojarzy się ze słynną rzeźbą „Myśliciel”, którą wykonał Auguste Rodin. Poniżej umieszczona jest maszyna parowa. Prawą część medalu zajmuje zarys dźwigu przeładunkowego i dwóch statków. W dolnej części sygnatura „Walter Schmarje 1904”. Średnica medalu wynosi 60 mm.

Do 1920 roku politechnika w Gdańsku podlegała władzom pruskim. Od 1920 roku uczelnia należała do Wolnego Miasta Gdańska. Z tego okresu pochodzi medal jednostronny pokazany na rys. 2.

Rys. 2. Medal Technische Hochschule der Freien Stadt Danzing z 1921 roku (Gdańskie Zeszyty Numizmatyczne, nr 75/2008)

Na medalu znajduje się lew trzymający tarczę herbową Gdańska. U góry data 1921, w otoku napis pismem gotyckim: „Technische Hochschule der Freien Stadt Danzing”. Średnica wynosi 50,4 mm. Pokazany na zdjęciu medal kilka lat temu wystawiony był na aukcji w Poznańskim Domu Aukcyjnym.

Kolejne medale zostały wyemitowane w czasach Politechniki Gdańskiej, po 1945 roku. W 1965 roku został wyemitowany medal z okazji 20-lecia uczelni.

Rys. 3. Medal wybity z okazji 20-lecia Politechniki Gdańskiej (ze zbiorów autora)

Medal o wymiarach 55 x 55 mm został zaprojektowany i wykonany przez Wiktora Tołkina (rys. 3). Ten urodzony w 1922 roku rzeźbiarz i architekt jest twórcą monumentalnych pomników (np. Pomnik Walki i Męczeństwa w Państwowym Muzeum Sztutthof, Pomnik Ofiar Majdanka, Pomnik Zaślubin Polski z Morzem w Kołobrzegu), ale jest również autorem szeregu medali.

Na awersie, na tle gdańskiego żurawia i stocznego dźwigu, znajduje się kadłub statku. Poniżej daty „1945 24 V 1965” (rocznica dekretu Rady Ministrów o utworzeniu Politechniki Gdańskiej), w dolnej części herb Gdańska z lwami. U góry napis „NAVIGARE NECESSE EST” (z łac. żeglowanie jest rzeczą konieczną). Medal sygnowany „W. TOŁKIN”. Na rewersie znajduje się godło Polski, a w otoku napis: POLITECHNIKA GDAŃSKA.

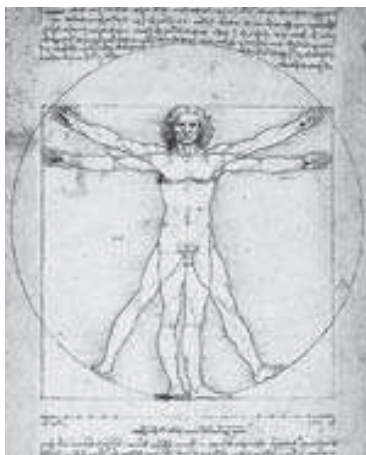
W 1973 roku zostały wybite dwa medale w Mennicy Państwowej, autorstwa wspomnianego już Wiktora Tołkina. Na awersie pierwszego z nich, na lekko wypukłym tle znajduje się zarys kontynentów i rysunki statków, a na tym herb Gdańska z umieszczonymi na nim literami PG (rys. 4). W otoku napis POLITECHNIKA GDAŃSKA.

Rys. 4. Medal Politechniki Gdańskiej z 1973 roku (ze zbiorów autora)

Politechnika Gdańska do końca lat osiemdziesiątych XX wieku nie miała oficjalnego herbu. Na drukach, publikacjach i innych materiałach uczelni stosowane były w różnych okresach różne znaki. Wśród nich, w latach siedemdziesiątych stosowany był umieszczony na medalu znak nawiązujący do herbu Gdańska, z krzyżami, na których znajdowały się litery PG, i z koroną.

W środku rewersu medalu znajduje się krąg ze złotym podziałem anatomicznym według Leonarda da Vinci oraz kwadrat, jest ilustracją do traktatu Witruiusza, poświęconego proporcjom ludzkiego ciała (rys. 5). Niektórzy dopatrują się w tym rysunku symbolu równowagi między różnymi aspektami ludzkiej aktywności: cielesnym, duchowym, uczuciowym, społecznym i intelektualnym.

Rys. 5. Człowiek witruiwiański – rysunek Leonarda da Vinci

Dookoła człowieka witruiwiańskiego, na rewersie medalu znajduje się pięć wypukłych, nieregularnych plam, zawierających napisy, symbole i rysunki związane z różnymi dyscyplinami naukowymi (rys. 6 – 10).

Rys. 6. Napisy i rysunki związane z architekturą

Rys. 7. Symbole chemiczne

Rys. 8. Rysunki i wzory matematyczne

Rys. 9. Napisy i rysunki związane z inżynierią lądową i elektroenergetyką

Rys. 10. Napisy i rysunki związane z mechaniką i budową okrętów

Na rewersie znajduje się sygnatura WT. Medal o średnicy 70 mm został wybity w roku 1973 w tombaku patynowanym w nakładzie 100 sztuk. W roku 1974 został wznowiony w nakładzie 700 sztuk i w roku 1975 w nakładzie 600 sztuk. W roku 1974 wybito również 27 sztuk w srebrze.

W zbiorach Pracowni Historii Politechniki Gdańskiej znajduje się gliniany model awersu tego medalu (rys. 11). Średnica modelu wynosi 21 cm.

Rys. 11. Model awersu medalu (ze zbiorów Pracowni Historii PG)

Rys. 12. Medal za Zasługi dla Politechniki Gdańskiej (ze zbiorów autora)

Rys. 13. Medal wybity z okazji jubileuszu w 2004 roku (ze zbiorów autora)

Drugi medal z 1973 roku ma taki sam rewers, natomiast w centrum awersu znajduje się orzeł w koronie (rys. 12). Poniżej umieszczono herb Gdańska z dwoma lwami, w zewnętrznym otoku napis POLITECHNIKA GDAŃSKA, w wewnętrznym otoku – UNIVERSITAS TECHNOLOGICA GEDANENSIS.

W Statucie Politechniki Gdańskiej podano, że medalem tym honorowane są osoby, które w sposób szczególny przyczyniły się do rozwoju Uczelni. Medal jest przyznawany przez Kapitułę powoływaną przez Senat PG. Wzór Medalu za Zasługi dla Politechniki Gdańskiej oraz Złotego Medalu za Zasługi dla Politechniki Gdańskiej podany jest w Załączniku nr 3 Statutu.

Medal o średnicy 70 mm, został wybity w roku 1973 w tombaku patynowanym, w nakładzie 100 sztuk. W roku 1974 został wznowiony w nakładzie 1350 sztuk i 25 sztuk w srebrze.

W latach 2004 – 2005 uczelnia obchodziła podwójny jubileusz: 100-lecia politechniki w Gdańsku i 60-lecia Politechniki Gdańskiej. Z tej okazji we wrześniu 2004 roku w Mennicy Państwowej został wybity medal jubileuszowy (rys. 13).

Na awersie medalu przedstawiona jest frontowa elewacja Gmachu Głównego, poniżej napis JUBILEUSZ POLITECHNIKI W GDAŃSKU 2004 - 2005. Budynek przedstawiony został według stanu po wybudowaniu (rys. 14), widoczna na środku charakterystyczna wieża zegarowa nie została odbudowana po zniszczeniach z 1945 roku. Wieża ta będzie odtworzona w 2012 roku, według projektu zespołu pod kierunkiem dr. inż. arch. Wiesława Czabańskiego z Wydziału Architektury.

Rys. 14. Gmach Główny w 1904 roku (pocztówka ze zbiorów autora)

Na rewersie medalu umieszczono historyczny wizerunek orła w koronie, trzymającego w szponach wstęgę z napisem: ELEMENTUM MEUM LIBERTAS (Głos wolny wolność ubezpieczający). W otoku napisy 100 LAT POLITECHNIKI W GDAŃSKU oraz 60-LECIE POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ.

Medal o średnicy 70 mm został wybity w tombaku patynowanym oraz tombaku srebrzonym i oksydowanym. Autorem projektu graficznego jest Andrzej Taranek. Artysta ten po ukończeniu w 1982 roku Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Gdańsku (obecnie Akademia Sztuk Pięknych) zajmuje się grafiką, rysunkiem i malarstwem.

Kolejny z medali wyemitowanych z inicjatywy władz uczelni, jest Medalem Pamiątkowym Politechniki Gdańskiej, wybitym w 2007 roku w Mennicy Polskiej (rys. 15).

Na awersie przedstawiony jest herb Politechniki Gdańskiej, a w otoku napis: MEDAL PAMIĄTKOWY POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ.

Jak już wspomiano, przez wiele lat były stosowane różne symbole Politechniki Gdańskiej. W kwietniu 1988 roku został ogłoszony konkurs na herb, jednak żadna ze zgłoszonych propozycji nie uzyskała akceptacji jury.

Rys. 15. Medal Pamiątkowy Politechniki Gdańskiej (ze zbiorów autora)

Dopiero Zarządzeniem Rektora z 1989 roku został ustanowiony nowy, oficjalny znak Uczelni. Jego autorami są ówczesny rektor, prof. Bolesław Mazurkiewicz oraz dr inż. arch. Henryk Pracz.

Herb zawiera czwórdzielną tarczę w kształcie kartusza, trzymaną przez gdańskie lwy. W polu pierwszym, na czerwonym tle umieszczono godło państwowe, w polu drugim, na niebieskim tle kaganek wiedzy w kole zębatym, w polu trzecim, na niebieskim tle kotwicę, jako symbol związków z morzem, w polu czwartym, na czerwonym tle herb Gdańska. W zawołaniu znajduje się napis: POLYTECHNICA GEDANENSIS, a w dewizie herbowej: PATRIAE MARIQUE FIDELIS (Wierni Ojczyźnie i Morzu).

Projekt herbu jest przechowywany w Pracowni Historii Politechniki Gdańskiej (rys. 16).

Rys. 16. Projekt herbu Politechniki Gdańskiej (ze zbiorów Pracowni Historii PG)

Na rewersie medalu przedstawiono współczesny widok fragmentu elewacji frontowej Gmachu Głównego (rys. 17).

Medal o średnicy 70 mm został wybity w tombaku patynowanym oraz tombaku srebrzonym i oksydowanym. Autorem projektu graficznego, podobnie jak w przypadku poprzedniego medalu, jest Andrzej Taranek.

Medale Pamiątkowe Politechniki Gdańskiej otrzymują m.in. pracownicy zatrudnieni dla budowania prestiżu Uczelni.

Rys. 17. Fragment elewacji frontowej Gmachu Głównego z 2010 r. (fot. autora)

Rys. 18. Poprzedni rektorzy: prof. Janusz Rachoń i prof. Edmund Wittbrodt otrzymali Medal Pamiątkowy Politechniki Gdańskiej 24 maja 2010 roku na uroczystym posiedzeniu Senatu PG (fot. Krzysztof Krzempek)

W 2010 roku został wybity w Mennicy Polskiej w nakładzie 1000 egzemplarzy medal „Niepokorni na Politechnice Gdańskiej”, zaprojektowany przez dr hab. inż. Wojciecha Strzeleckiego (rys. 19). Na awersie medalu znajdują się napisy: „STRAJK 1946. WODNIK. BRATNIA POMOC. PAŹDZIERNIK'56. PARLAMENT'57. MARZEC'68. GRUDZIEŃ'70. SKS'77. SIERPIEŃ'80. OPOZYCJA STANU WOJENNEGO. STRAJKI'88. WYBORY'89. NZSPG. NSZZ SOLIDARNOŚĆ”. W centrum duże litery PG. W otoku napis: „ZA UDZIAŁ I WSPIERANIE. WOLNOŚĆ NIEPODLEGŁOŚĆ”. Na rewersie na tle muru logo NSZZ „Solidarność” autorstwa Jerzego Janiszewskiego, jako nawiązanie do napisu malowanego na murach w sierpniu 1980 roku, powyżej data 1980, poniżej 2010. W otoku napis: „W XXX ROCZNICĘ POWSTANIA NSZZ SOLIDARNOŚĆ”.

Rys. 19. Medal „Niepokorni na Politechnice Gdańskiej 1945-1989”

Medal ten przyznawany jest „za godną postawę, wspieranie, działanie na rzecz odzyskania przez Polskę suwerenności” przez kapitułę w składzie: dr inż. Henryk Majewski, prof. dr hab. inż. Edmund Wittbrodt, prof. dr hab. inż. Henryk Krawczyk, dr inż. Tadeusz Szymański. Pierwszą osobą uhonorowaną tym medalem był Lech Wałęsa, drugą Bogdan Borusewicz.

Kolejne trzy medale związane są z przygotowaniem wojskowym studentów Politechniki Gdańskiej: Gdańską Kompanią Akademicką i Studium Wojskowym.

W roku akademickim 1948/49 została utworzona Gdańska Kompania Akademicka, podlegająca dowódcy Marynarki Wojennej. Studenci – żołnierze kwatowali w koszarach w Gdańsku-Wrzeszczu.

Rys. 20. Przemarsz Kompanii Akademickiej ulicami Gdańska w dniu 1 maja 1949 r. (Narcyz Klatka „Absolwenci Politechniki Gdańskiej oficerami Marynarki Wojennej”)

W roku 1949/50 Gdańska Kompania Akademicka została przekształcona w Gdański Fakultet Wojskowy, podlegający szefowi Sztabu Generalnego WP, a później dowódcy wojsk lądowych.

Ze względu na „złubny” wpływ cywilnych środowisk akademickich na studentów wojskowych, w 1951 roku została utworzona Wojskowa Akademia Techniczna, a fakultety wojskowe przy uczelniach cywilnych (w tym Gdański Fakultet) zostały zlikwidowane.

Przedstawiony na rys. 21 medal został wybity w 1973 roku, z okazji zjazdu absolwentów Fakultetu Wojskowego Politechniki Gdańskiej.

Na awersie umieszczone są napisy: „ZJAZD ABSOLWENTÓW FAKULTETU WOJSKOWEGO POLITECHNIKI GDAŃSKIEJ, XX, 1948-1952, GÓRY ŚWIĘTOKRZYSKIE – VI – 1973”.

Na rewersie są napisy: „1943 – 1973, XXX LAT LUDOWEGO WOJSKA POLSKIEGO”, a między nimi dwie skrzyżowane gałązki. Średnica medalu wynosi 65 mm.

Z okazji II zjazdu absolwentów Fakultetu Wojskowego, w 1978 roku został wybity medal pokazany na rys. 22.

Z lewej strony awersu znajduje się herb Gdańska otoczony napisem: „II ZJAZD ABSOLWENTÓW GDAŃSKIEGO FAKULTETU WOJSKOWEGO”, wokół herbu wieniec z liści. Z prawej strony napis: „XXX-LECIE KOMPANII AKADEMICKICH I WYŻSZEGO TECHNICZNEGO SZKOLNICTWA WOJSKOWEGO”, powyżej napisu data 1948, poniżej 1978.

Na rewersie umieszczone są dwa orzełki: orzeł noszony przez żołnierzy 1 Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki (wzorowany na orle z sarkofagu Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego w katedrze w Płocku) oraz orzełek wojskowy Ludowego Wojska Polskiego. Poniżej napis „35 LAT LWP”. W prawej, dolnej części fragment wieńca. Średnica medalu wynosi 70 mm.

Kolejny medal został wybity w 1989 roku w Gdańskiej Stoczni Remontowej z okazji 40-lecia Studium Wojskowego (rys. 23).

Rys. 22. Medal wybity z okazji II zjazdu absolwentów Gdańskiego Fakultetu Wojskowego (ze zbiorów Miłosza Frąckowiaka)

Rys. 23. Medal wybity z okazji 40-lecia Studium Wojskowego (ze zbiorów autora)

Rys. 21. Medal wybity z okazji zjazdu absolwentów Fakultetu Wojskowego Politechniki Gdańskiej (ze zbiorów Miłosza Frąckowiaka)

Obowiązek szkolenia wojskowego studentów i organizacja studium woj-

Rys. 24. Medal 15-lecia „Techo-Service” (ze zbiorów Miłosza Frąckowiaka)

skowego zostały wprowadzone rozporządzeniem Ministra Obrony Narodowej Michała Żymierskiego z dnia 12 września 1949 roku w sprawie organizacji studium wojskowego oraz programu, porządku wykładów i zajęć praktycznych w czasie wojskowego szkolenia studentów szkół wyższych (Dz.U. 1949 nr 51 poz. 391).

W centrum awersu medalu znajdują się splecione litery SW. W wewnętrznym otoku umieszczono wieniec, w zewnętrznym otoku napis „CZTERDZIESTOLECIE STUDIUM WOJSKOWEGO”.

Rewers medalu przedstawia fragment frontowej elewacji Gmachu Głównego PG (w dolnej kondygnacji tego budynku mieściło się Studium Wojskowe), w otoku napis: „POLITECHNIKA GDAŃSKA 1949 1989”. Medal o średnicy 69 mm został wybit w mosiądzu.

Studium Wojskowe nie doczekało kolejnej okazji do wybita medalu. Zostało zlikwidowane zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej w 1991 roku.

Przedstawiając medale związane z Politechniką Gdańską, można również pokazać te, które zostały wyemitowane przez Studencką Spółdzielnię Pracy „Techno-Service”. Spółdzielnia ta została założona w 1960 roku przez grupę studentów Politechniki Gdańskiej, pod patronatem

Uczelnianego Parlamentu Zrzeszenia Studentów Polskich.

Pamiątkowe medale pochodzą z 1975, 1980 i 1985 roku, wykonane z okazji 15., 20. i 25. rocznicy założenia spółdzielni.

Medal z okazji 15-lecia SSP „Techno-Service” przedstawiony jest na rys. 24.

Na awersie umieszczone jest logo Spółdzielni (połączone litery „t” i „s”), po prawej stronie znajduje się herb Gdańska. Przy lewej, dolnej i częściowo prawej krawędzi jest napis „STUDENCKA SPÓŁDZIELNIA PRACY”. Na rewersie napisy: „XV LAT 1960 1975”. W prawym górnym rogu kwiat.

Medal jest lany, o kształcie równoległoboku z wystającymi elementami, o wymiarach 94 x 66 mm. Medal jest sygnowany na awersie splecionymi literami PS. Autorem jest artysta rzeźbiarz Piotr Solecki.

Rys. 25. Logo „Techo-Service”

Rys. 26. Medal 20-lecia „Techo-Service” (ze zbiorów autora)

Na rys. 26 pokazany jest medal z okazji 20-lecia SSP „Techno-Service”.

Na awersie umieszczona jest liczba 20, w środku cyfry 0 napis „LAT” i logo „Techo-Service”. Na rewersie napis „technoService”, a w otoku „STUDENCKA SPÓŁDZIELNIA PRACY 1960 W GDAŃSKU 1980”. Medal sygnowany splecionymi literami TJ. Średnica medalu wynosi 74 mm.

Medal z 1985 roku, z okazji 25-lecia spółdzielni, przedstawiony jest na rys. 27.

Rys. 27. Medal 25-lecia „Techo-Service” (ze zbiorów Miłosza Frąckowiaka)

Na awersie umieszczony jest napis „25 STUDENCKA SPÓŁDZIELNIA PRACY techno service”. Na cyfrze „5” logo spółdzielni. Na rewersie pokazany jest galeon na wodzie. Zamiast masztów budynki starego Gdańska. W dolnej części napis „GDAŃSK 1960-1985”.

Medal jest sygnowany na awersie splecionymi literami PS autorstwa Piotra Soleckiego. Wymiary medalu: 78 x 74 mm.

W drugiej części artykułu, w kolejnym numerze Pisma PG zostaną przedstawione medale wyemitowane przez wydziały Politechniki Gdańskiej lub z tymi wydziałami związane.

Dariusz Świsulski
Wydział Elektrotechniki i Automatyki